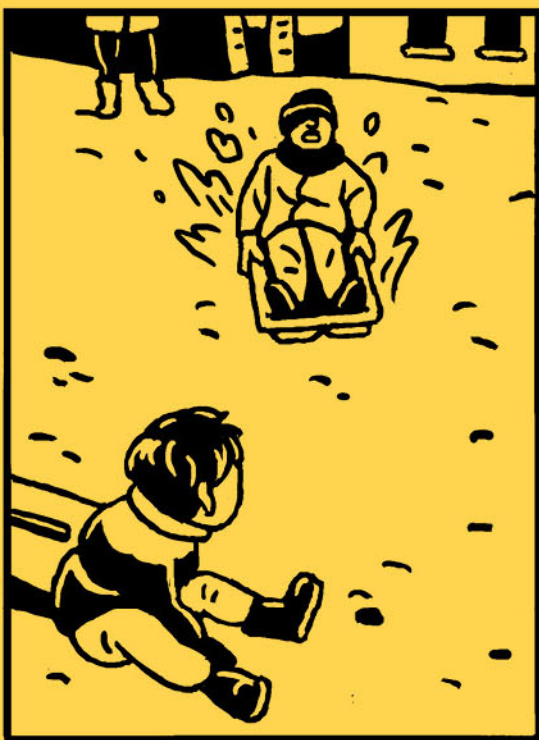

Romano džaniben

časopis romistických studií | 2 | 2017

To nebylo tak hrozný.

Obsah

RECENZOVANÁ ČÁST

Zuzana Trachtová Někdy jsem rebelka, jindy slušná holka. Kulturní modely násilí z pohledu romských dívek	7
Pavel Kubaník „Nebijte se. Hádejte se.“ Socializace asertivity v Gavu	23
Sofiya Zahova Dětství v životopisných textech švédských Romů – tendence a proměny	45
Červenka Jan Prvky cizích pravopisů v pravopisu severocentrální romštiny – proměny v teorii a ediční praxi od počátku systematického pravopisu do přelomu osmdesátých a devadesátých let 20. století	71

NERECENZOVANÁ ČÁST

Elena Marušiaková, Veselin Popov Pamiatke Nikolaja Bessonova	101
Nikolaj Bessonov Domácí práce a povinnosti cikánských dětí v Sovětském svazu během kočovného období	107
Markéta Hajská Gagarin	131
Aljoša Nils-Erik Dimiter Taikon, Gunilla Lundgrenová Aljoša, syn romského vajdy	139
Stáňa Miková Šov berš Šest roků	156
RECENZE ANOTACE	163

Recenze | Anotace

Ašta šmé

Cyklus Nejisté domovy

(Marek Pokorný a Ašta Šmé – Silnější než někdo

Františka Loubat a Ašta Šmé – Nebuď jak gádžo!

Lela Geislerová a Ašta Šmé – Lili a dvě mámy

Stanislav Setinský a Ašta Šmé – To už je všechno smazaný)

/Karolína Ryvolová

Norbert Boretzky, Petra Cech

Der Romani-Dialekt von Prilep/Makedonien

/Martin Gális

Laura Corradi

Gypsy Feminism: Intersectional Politics, Alliances, Gender and Queer Activism

/Jan Ort

Mozes F. Heinschink, Daniel Krasa

Lehrbuch des Lovari

Die Romani-Variante der österreichischen Lovara

/Peter Wagner

Mozes F. Heinschink, Daniel Krasa

Lehrbuch des Lovari

Die Romani-Variante der österreichischen Lovara

ed. Dieter W. Halwachs, Barbara Schrammel-Leber
Helmut Buske Verlag Hamburg, 2015, 388 s.

Sedmnáct let po Heinschinkově a Cechové gramatice lovárského dialektu vlašské skupiny romštiny mluvené v Rakousku (Cech, Heinschink 1998) vyšla v roce 2015 i učebnice stejného dialektu. Na 388 stranách nabízí po stručném úvodu a přehledu fonologie 22 lekcí, slovníček použitých slov a bibliografický rejstřík, který neopomíjí Daróczyho klíčovou učebnici z maďarského prostředí (Daróczy, Feyér 1988). Jednotlivé lekce mají pevnou strukturu. Začínají zhruba jednostránkovým hlavním textem se seznamem nové slovní zásoby (2–4 strany). Následuje podrobná gramatika s příklady (4–10 stran) a další, tematicky zaměřený seznam slov pro rozšíření slovní zásoby (2–4 strany). Poté se na jedné stránce vysvětlují kulturní specifika Lovárů na základě běžných jazykových obrátů a rčení. Závěr tvoří cvičení zaměřená na upevnění probrané gramatiky a slovní zásoby (2–3 strany). Presentovaný dialekt odpovídá zmíněné gramatice a až na jednotlivá lexikální a gramatická specifika i okolním lovárským varietám v Maďarsku, na Slovensku a v Česku. A samozřejmě odpovídá i mluvě své nejslavnější exponentky, nedávno zemřelé Ceiji Stojky (připomeňme zde její knihu *Žijeme ve skrytu*, kterou česky vydal Romano džaniben a Argo). Referenčním jazykem je pochopitelně němčina, tzn. že jevy němčině vlastní, jako např. člen, není zapotřebí rozebírat v detailu, zatímco fonologie (např. palatály) nestačí jen uvést. Po didaktické stránce je učebnice pojata klasicky s velkým důrazem na hustotu učiva. Jedna učebnice obsahuje takto veškerou základní gramatiku daného dialektu a 1600 slovíček.

Vnější úprava knihy, jestli to tak lze vůbec nazvat, jistě odradí náhodné zájemce, obdobně jako suchopárná, tradičně pojatá didaktika. V tom učebnice zklamala ve srovnání s mimořádně povedeným jazykovým průvodcem romštinou stejných autorů v řadě Kauderwelsch (Heinschink, Krasa 2010), který ovšem mířil na jiné publikum. Kdo však cíleně hledá podklad k tomu, aby se lovárštinu začal učit jako samouk, nebo ještě lépe za asistence rodilého mluvčího, je pro něj toto ta správná kniha. V ruce má kompletní popis dialektu opatřený četnými příklady spolu se základním lexikem, cvičeními i klíčem k nim. Jako bonus pak získává také znalost bezpodmínečně nutných „zdvořilostních frází“, o kterých by se mělo spíše mluvit jako o základní kostře dialogu, kolem níž se namotává tkáň hovoru a bez níž obsah sdělení sice k adresátovi dojde, ale mluvčí i při sebelepší výslovnosti dává najevo, že je v dané kultuře cizincem. Fráze jsou zde nejen vyjmenovány, ale i prakticky zabudovány do cvičných textů. Oproti obalu je tedy vnitřek knihy přívětivější, bohatě

strukturovaný, se spoustou tabulek, rámečků a milých kreseb neuvedeného ilustrátora.

Nejzajímavější jev představovaného dialektu, který se táhne celou učebnicí, je, z pohledu sousedních variet lovářštiny, vliv němčiny. Bez bližšího vzhledu do geneze učebnice a charakteru dialektu nelze říct, jestli se jedná o vliv:

- struktury variety samotné, přijatý už celou komunitou;
- idiolektu Romů-konzultantů;
- nepřírozené situace při sepisování příkladů (překlad z němčiny, německé jazykové nastavení během konzultací);
- nedostatečné reflexe ze strany rodilých mluvčích zapojených do závěrečných korektur, kterým možná jen nedošlo, že navržené věty by v přirozeném prostředí takto nezněly.

Na s. 272 stojí například věta *but darav orvošendar* „bojím se doktorů“, kde němčina dovoluje určitý i neurčitý (tj. zde nulový) člen (*ich habe Angst vor [den] Ärzten*), zatímco lovářština mluvená v Česku by preferovala určitý člen (*le orvošendar*). V textu lekce (na s. 53 i jinde) se vyskytuje často osobní zájmeno v nominativu „von“ (*von-i anda Njamco* „Je z Německa“), kde je to v romštině zbytečné (čekal bych *anda Njamco-j*). Taková konstrukce sice není nemožná, ale že se v knize vyskytuje tak často, lze vysvětlit nejsnáze jako vliv němčiny, bez bližšího určení, o kterou z výše zmíněných příčin se jedná. Dalším příkladem je možná věta *muro rom si jek šundó kováči* „můj manžel je slavný kovář“ (s. 50). Použitý určitý člen „jek“ sice opět v tomto použití nelze vyloučit, ale znovu může být zapříčiněn i zřejmým vlivem němčiny (*„ein berühmter Schmied“*). Lexikální vliv němčiny může stát také za odlišným významem pro *gláža*, v česko-slovenském prostředí „láhev“, v německém „sklenice“ (něm. *Glas*, ve zdejší lovářštině *pohári*).

Někdy se v textech objevují drobnosti, které bych coby autor měl potřebu ověřit. Slovo *rjat* „krev“ zní ve mně známých lovářských pramenech nejotověněji *rat*. *Litera* „litr“ znám v mužském rodě jako *literi*. Pozoruhodné jsou nepalatalizovaný tvar *romni* (zde *romnji*) „Romka, manželka“ a absence exonymu pro Slovensko *Toco* – učebnice zná jen *Slovakija*. Zajímavá je i diftongizace u slova *Dejl* „Bůh“, které by mělo po vzoru absence diftongů u ostatních dlouhých -e (*djes* místo **djejs* „den“, *khere* místo **khejre* „doma“) znít *Del*. Na okraj zmiňuji též psaní akcentu u některých jednoslabičných slov *ná* „ne (v konjunktivu)“ a *sár* „jako“, o jejichž smyslu by též bylo možné debatovat.

Těžké bylo asi rozhodnutí, který z jevů znázorňovat graficky: vokalicou délku nebo slovní přízvuk? Česká tradice psaní lovářštiny se rozhodla pro délku, zatímco románská, vycházející ze zápisu kalderaštiny, si vybrala přízvuk. Autorský tým zdůraznil, že indikování obou vlastností by přetížilo čtení i psaní textů. Přesto jsou obě důležité, pro názornost stačí být absolventem jedné školy a začít se do učebnicového textu z produkce druhé školy. Autoři se rozhodli pro značení přízvuku. Mě, zvyklého na značení délek, tak v předloženém textu zarazí zápis nejednoho slova, protože mám přízvuk zautomatizovaný na jiné pozici. Jsem přesvědčen, že obdobné „objevy“ učiní student trénovaný správným kladením přízvuku, ale s nejistotami ve výslovnosti délek, když si čte texty česko-slovenské provenience. Na tomto místě mohu navrhnout možnost, jak uspokojit obě potřeby studenta. Vychází z praxe předložené učebnice používat diakritiku nikoli jako součást kodifikace, nýbrž jako didaktický prostředek. Pro část učebnice funguje, ale v pozdějších lekcích už ne. Návrh spočívá tedy v tom, značit diakritikou oba jevy, ale v různých částech učebnice. Samozřejmě by se musely používat různé způsoby značení, aby nedošlo k záměně.

Peter Wagner¹

1 Autor pracuje v oblasti výzkumu trhu. Část svého života věnuje Romům, romštině a romistice. E-mail: o.petrus@volny.cz

Literatura:

- Cech, P., Heinschink, M. 2001. *Basisgrammatik – Arbeitsbericht 1 des Projekts Kodifizierung der Romanes-Variante der österreichischen Lovara*. Wien: Verein Romano Centro.
- Daróczi, J., Feyér, L. 1988. *Zhanes Romanes – Cigány nyelvkönv.* Budapest: A Magyarországi Cigányok Kulturális szövetsége.
- Heinschink, M., Krasa, D. 2010. *Romani Wort für Wort. Kauderwelsch-Band 177*. Bielefeld: Reise Know-How.